

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Själv, men inte ensam
En analys av Pija Lindenbaums
tillbakadragna bilderboksfigurer

Alone, but not lonely
An analysis of Pija Lindenbaum's withdrawn picture book girls

Mimmi Söderlund

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation
Kandidatuppsats i Litteraturvetenskap
Grundnivå
15 hp

Handledare: Magnus Jansson
Examinator: Ingemar Haag
HT 2015

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Akademien för utbildning, kultur och
kommunikation

Kandidatuppsats i litteraturvetenskap
HLI300 15 hp
HT 2015

SAMMANDRAG

Mimmi Söderlund

Själv men inte ensam
En analys av Pija Lindenbaums tillbakadragna bilderboksfigurer

Alone, but not lonely
An analysis of Pija Lindenbaum's withdrawn picture book girls

2015

Antal sidor: 36

Uppsatsens syfte är att reflektera över om två av Pija Lindenbaums bilderboksfigurer, Flisan och Gittan, representerar introverta och/eller högkänsliga barn samt om detta är en ny figurtyp i bilderboken. Detta görs genom en ikonotextuell analys med utgångspunkt i narratologin, en redogörelse för relevant forskning inom psykologin samt genom en genomgång av valda verk i den moderna svenska bilderbokstraditionen. Det framkommer att många drag hos figurerna kan tolkas som introverta och att detta är någonting unikt hos kvinnliga huvudpersoner i bilderböcker. I avslutningen konstateras att viljan att presentera utåtriktade förebilder för våra döttrar kan vara missriktad och att Flisan och Gittan kan vara nya ideal: symboler för rätten att vara sig själv.

Nyckelord:

Bilderbok, Pija Lindenbaum, Gittan, Flisan, introversion, högkänslighet, flickan i bilderboken

Innehåll

1 Inledning	2
1.2 Syfte	3
1.3 Flickan i bilderboken.....	3
2 Teori och metod	6
2.1 Narratologi	6
2.2 Introversion	7
2.2.3 Högekänslighet.....	10
3 Analys	11
3.1 Gittan	11
3.1.1 Gittan och gråvargarna	12
3.1.2 Gittan och fårs kallarna	14
3.1.3 Gittan och älgbrorsorna	16
3.1.4 Gittan gömmer bort sig	17
3.2 Flisan	20
3.3 De vuxnas roll	23
3.4 Introversion i andra bilderböcker	24
4 Avslutning.....	26
Käll- och litteraturförteckning.....	29
Bilagor	31

1 Inledning

Tidigt i antologin *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola* skriver Lena Kåreland, precis efter att ha konstaterat att manliga huvudpersoner dominerar i bilderböckerna, följande:

Man kan vidare konstatera att de flickor som agerar som huvudpersoner i åtskilliga bilderböcker inte alltid skildras som starka, utåtriktade och aktiva. Detta skulle kunna innebära att flickor mer än pojkar saknar positiva identifikationsobjekt i de böcker som vänder sig till dem.¹

Kåreland sätter därmed likhetstecken mellan att vara stark, aktiv och utåtriktad, och således även mellan att vara svag, passiv och tillbakadragen. När hon ser detta som ett möjligt problem för flickor som behöver positiva personer att identifiera sig med förbiser hon alla de flickor som inte är utåtriktade – eller så har hon tvärtom särskilt dem i åtanke men med inställningen att de ska kunna ”botas” och bli mer utåtriktade. Detta uppfattar jag överensstämmer med en sedan länge rådande uppfattning om vilka litterära flickporträtt som är önskvärda i vårt samhälle idag, och även med det människoideal som råder. Jag skulle vilja kalla detta för det extroverta idealet. I förlängningen är detta ideal även ett traditionellt manligt sådant, då pojkar och män alltid förväntats ta mer plats än flickor och kvinnor, vilket går i linje med de normer som genomsyrar samhället i stort. Vi uppmanar kvinnor att ta plats på männens villkor snarare än uppmuntrar män att anamma traditionellt kvinnliga, mjuka egenskaper. Det feminina är något som pojkar tidigt får lära sig att ta avstånd från.²

I skenet av detta är det intressant att Pija Lindenbaums bilderböcker, i synnerhet de som handlar om Gittan, nått så stora framgångar. Gittan kallas ofta stark – se till exempel Mia Österlund³ – men utåtriktad är inte ett ord som brukar förknippas med henne. Pija

¹ *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Lena Kåreland (red.). Stockholm: Natur och Kultur, 2005, s. 25.

² Ibid, s. 127

³ Mia Österlund: ”Kavat men känslösam. Den komplexa bilderboksfiguren i Pija Lindenbaums Gittan-trilogi” i *Barnlitteraturanalyser*, Maria Andersson och Elina Druker (red.). Lund: Studentlitteratur, 2008, s. 98f.

Lindenbaum själv återkommer ofta till att hon skriver om fegisar.⁴ Hon är erkänd för sitt konsekventa barnperspektiv, vilket yttrar sig framför allt språkligt, och betonar vikten av att försöka nå fram till barnet på ett empatiskt sätt.⁵

1.2 Syfte

Pija Lindenbaum har i intervjuer och samtal sagt att hon vill ge plats åt det melankoliska barnet som kan göra vuxna illa till mods. ”Barn som är sådär, som inte frimodigt tar för sig av barndomen, dom gör oss vuxna nervösa.”⁶ Hon beskriver sina bilderboks barn som tillbakadragna, ”kanske introverta?”.⁷ I sin fråga sätter hon fingret på något som jag själv reflekterat över gällande särskilt två av hennes bilderboksfigurer: Flisan och Gittan. Jag kommer därför analysera dem utifrån möjligheten att de skulle kunna representera introverta eller högekänsliga barn. Jag kommer vidare undersöka om de har motstycke i andra populära bilderböcker samt diskutera vilken funktion de kan ha som ideal. Mycket har redan skrivits om hur Pija Lindenbaums böcker är normbrytande och att hon behandlar tabubelagda ämnen. Håller hon med dessa flickporträtt på att mejsla ut ett alternativ till den relativt unga traditionen med uppseendeväckande, kraftfulla och högljudda flickor som protagonister i bilderböcker?

1.3 Flickan i bilderboken

Runt sekelskiftet 1800 växte en barnlitteratur som skulle skildra barns vardag fram. De tidiga böckerna hade ett tydligt uppfostringssyfte och handlade i princip uteslutande om över- eller borgarklassens barn. Bilderboken var vid den här tiden inte så vanlig. Benämningen bilderbok förekommer i Sverige första gången 1825, då på en från tyskan översatt bok med titeln *En liten bilderbok för barn*.⁸ Tack vare romantikens intresse för fantasi spreds de kommande

⁴ Se till exempel Sommar i P1 2010-07-29.

⁵ Ulla Rhedin: ”Kaos och ordning – att berätta ur barnets perspektiv och våga möta barndomens mörker” i *En fanfar för bilderboken!* Ulla Rhedin, Oscar K. och Lena Eriksson (red.) Stockholm: Alfabet, 2013, s. 46.

⁶ Sommar i P1 2010-07-29.

⁷ Rhedin, 2013, s. 46.

⁸ Lena Kåreland och Barbro Werkmäster: *Möte med bilderboken*. Malmö: Liber förlag, 1976, s. 20.

decennierna en idé om att det oskyldiga barnets själ hade förbindelse med den ursprungliga folksjälén och stod närmare det gudomliga, och att det därför passade bra att roa barn med sagor och visor ur den muntliga traditionen.

Vid kommande sekelskifte hade det blivit vanligare att tunna, bildrika böcker kallades bilderböcker. Det talades ännu om att litteraturen skulle visa goda omdömen och ideal. Men 1900-talets nya psykologiska insikter om barns beteenden innebar även en ny attityd kring barnlitteraturen. I *Barnets århundrade* utgiven 1900 argumenterade Ellen Key för vikten av att barn tidigt skulle få komma i kontakt med god konst. Enligt henne var alla barn individer med egna personligheter. Runt detta sekelskifte debuterade Elsa Beskow, vars produktion omfattade runt 40 böcker varav flera läses än idag. I hennes idylliska skildringar var far stark, mor blid och barnen oftast lydiga; pojkarna ute på äventyr med pappa och flickorna hemma med mamma i köket. I Beskows *Duktiga Annika* har en flicka som är hjälpsam, snäll och gör vad hon blir tillsagd huvudrollen.

En friare syn på uppfostran och uppfattningen att trots är någonting naturligt i barns utveckling var två av orsakerna till att det lydiga och flitiga idealet var så gott som borta vid 1960-talet. Då uppstod en könsrollsdebatt där man återigen sökte positiva förebilder, men inte enligt den tidigare Elsa Beskow-traditionen. Nu fick även kvinnor i barnböcker vara starka och aktiva; mammorna började till exempel yrkesarbeta.⁹ Men gamla ideal levde i viss mån kvar. Rita Liljeström konstaterade i en artikel publicerad 1962 i tidskriften *Hertha* att redan i pekböckerna styrdes flickors uppmärksamhet mot hem och trygghet medan pojkarnas styrdes mot äventyr och prestation. En av dem som inspirerades av artikeln och ville skapa ett alternativ var Gunilla Bergström, författaren till böckerna om Alfons Åberg.¹⁰ Birgitta Stenbergs Billy är en annan bilderbokspojke som får uppleva stillsamma vardagsäventyr.

Under 80-talet tonades könsrollsdebatten ner, men många ansåg att det fanns för få tuffa tjejer i småbarnslitteraturen.¹¹ Astrid Lindgrens många kavata flickor förekom framför allt i kapitelböcker (som lästes flitigt ännu efter att det gått åtskilliga decennier sedan de utgivits) även om några av dem omarbetades till bilderböcker. Pojkarna dominerade i

⁹ Lena Kåreland: *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och kultur, 2001, s.96f.

¹⁰ Kåreland 2005, s. 113f.

¹¹ Kåreland, 2001, s. 105.

småbarnsböckerna, och gör så än idag.¹² Även när Svenska barnboksinstitutet förkunnade att 2011 var flickornas och kvinnornas år i barnlitteraturen visade det sig att pojkar fortsatt dominerat bland huvudrollerna i bilderböcker och att det istället var som upphovspersoner kvinnorna var i majoritet.¹³ Detta speglas i den studie av litteraturutbudet på förskolor som det refereras till i *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Där framkom att 50 % av de böcker som lästes på förskolan hade manliga huvudpersoner (då räknas även djur in). Endast 20 % hade kvinnliga huvudpersoner. Resterande böcker hade både en manlig och en kvinnlig huvudperson.¹⁴

Tjugohundratalets bilderboksutgivning präglas av normbrytande ambitioner. Per Gustafssons karaktär Prinsessan har i närmare tiotalet böcker fått representera en flicka som förvisso gillar rosa och glitter men som också är modigare än prinsen och löser kriser oavsett om det har med drakar eller miljöförstöring att göra. Budskapet att du som flicka inte måste välja mellan traditionellt flickiga attribut och traditionellt pojkiga egenskaper återkommer ofta. *Mitt rosa liv* av Amanda Eriksson, *Rakel*-böckerna av Martin Widmark samt böckerna om Händiga Hanna av Titti Knutsson och Lisen Adbåge kan nämnas här. Däremot finns det få böcker som skildrar en till sättet tuff pojke som gillar flickiga attribut. Ett undantag är Pija Lindenbaums *Kenta och barbisarna* från 2007. En annan normbrytande flicka är katten Snurran, skapad av Eva Bergström och Annika Samuelsson. Jag nämner henne eftersom en genuspedagog gjorde ett experiment där hon visade omslaget till en av Snurranböckerna för en barngrupp i förskolan. Alla var eniga om att boken handlade om en kattflicka, men efter att ha hört berättelsen ändrade de sig: en så arg, högljudd och busig figur måste vara en pojke.¹⁵

¹² Kåreland, 2005, s. 25.

¹³ Svenska Barnboksinstitutet: "Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation. Årgång 2011." http://www.sbi.kb.se/Documents/Public/Bokprovning/Dokumentation/Argang_2011.pdf (Hämtad 2016-03-27.)

¹⁴ Kåreland (red.), 2005, s. 122.

¹⁵ Kåreland 2001, s. 155f.

2 Teori och metod

Jag kommer här med utgångspunkt i fem av Pija Lindenbaums bilderböcker göra ikonotextuella analyser enligt Maria Nikolajevas modell där text och bild samspelar. I de fall då jag anser att bilden spelar en särskilt stor roll för tolkningen kommer den finnas med som bilaga till uppsatsen. Såväl narratologiska som psykologiska begrepp är relevanta för min analys, varför jag först kommer presentera de områden som är av särskild vikt för uppsatsen.

2.1 Narratologi

Joseph Zornado och Karín Lesnik-Oberstein anser det meningslöst att studera det fiktiva barnet, eftersom det inte har något med verkligheten att göra. Detta diskuterar Maria Nikolajeva i *Barnbokens byggklossar* och menar att de i och med detta fränkänner barnlitteratur värde och estetisk potential.¹⁶ Barnlitteraturen kan, menar hon, ha både ett litterärt och ett pedagogiskt värde och om vi förnekar den dess specifika poetik ifrågasätter vi vår existens som barnlitteraturforskare. Men kan vi tolka karaktärer som om de vore riktiga människor?

Narratologin har sitt ursprung i strukturalismen. Strukturalisterna ansåg att eftersom en text saknar ego är det meningslöst att diskutera karaktären.¹⁷ Detta ligger nära den semiotiska teorin som menar att man inte kan göra antaganden om en karaktär eftersom den bara existerar i sin kontext. Den är inte en person, utan bara text. Mimetisk teori å andra sidan ser litteraturen i någon mån som imitation av verkligheten och därmed kan karaktärer betraktas som mänskliga individer, skriver Shlomith Rimmon-Kenan.¹⁸ Enligt denna teori kan vi tolka karaktärerna utifrån våra egna erfarenheter, vilket enligt Nikolajeva kan vara vanskligt om vi tolkar in sådant som egentligen saknar grund i texten. Mimetiska studier av barnlitteratur har ofta handlat om olika typer som förekommer inom den, till exempel styvföräldrar, lärare, flickor respektive pojkar. Jag tolkar det som att vår förförståelse kring dessa typer färgar vår uppfattning istället för att vi studerar dem förutsättningslöst. Nikolajeva understryker att

¹⁶ Maria Nikolajeva: *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur, 2004, s. 31.

¹⁷ Shlomith Rimmon-Kenan: *Narrative fiction. Contemporary poetics*. London: Routledge, 1988, s. 30.

¹⁸ Ibid, s. 33.

litterära personer saknar egen vilja och att vi istället för att tillskriva dem vissa egenskaper – ”pojkar tycker om att busa” - bör fråga oss varför författaren har valt att låta personerna agera på ett visst sätt.¹⁹

Rimmon-Kenan menar att mimetisk och semiotisk teori är två extremer men att båda är användbara om man tar hänsyn till att de diskuterar olika aspekter av fiktionen. Hon citerar Seymour Chatman som påpekar att vi ofta minns karaktärer tydligt, men inte ett ord av texten i vilken de gavs liv.²⁰ Även Nikolajeva skriver att en attityd som står mittemellan dessa teorier är rimlig.²¹ Hon tar också upp att det forskats ganska lite i barnlitteraturens narratologiska aspekter. Det har inte heller utretts huruvida narratologiska begrepp som handling, berättare, tid med flera har samma innebörd i barnlitteratur som i övrig litteratur.²² Nikolajeva skriver om termen modalitet som används för att bedöma sanningshalten i en berättelse. Detta är användbart inom barnlitteraturen eftersom den kan variera stort från realistisk till fantastisk vilket gör att den ibland inte kan tolkas som antingen en spegling av verkligheten (mimetisk) eller en symbolisk berättelse (icke-mimetisk). Samspelet mellan ord och bild i bilderböcker kan innebära en komplex modalitet.²³ Detta är relevant för denna uppsats eftersom en semiotisk teori kan vara svår att applicera i en diskussion kring bokkaraktärers eventuellt introverta drag. En helt igenom mimetisk ingång på mitt ämne skulle å andra sidan innebära en syn på Lindenbaums böcker som direkta avspeglningar av verkligheten och därmed kräva en diskussion om huruvida Gittan faktiskt haft pratande älgar i sitt hem. Det skulle också bli problematiskt vid bildanalysen. Hur kan till exempel ett barn förekomma flera gånger på samma bild om den ska spegla verkligheten?

2.2 Introversion

Introversion som begrepp myntades av psykologen Carl Jung redan på 1920-talet. Hans intention var att förklara hur två motstridiga teorier bägge kunde träffa rätt. Det gällde

¹⁹ Nikolajeva, 2004, s. 86f.

²⁰ Rimmon-Kenan, 1988, s. 33.

²¹ Nikolajeva, 2004, s. 89.

²² Ibid, s. 36

²³ Maria Nikolajeva: *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur, 2000, s. 231.

Sigmund Freuds teori om lustprincipen, att njutningen är kopplad till objektet, och Alfred Adlers teori om subjektets strävan efter överlägsenhet. Jung kom fram till att inställningstyperna extraversion (idag benämnt extroversion) och introversion innebär ett positivt respektive negativt förhållningssätt till objektet. Han grundade sin teori på iakttagelsen att människor i olika hög grad bedömer sin tillvaro. De introverta bedömer innebörden i händelseförloppet, medan de extroverta kastar sig in i det.²⁴ Begreppen intro- och extroversion är alltså inte nya utan ligger exempelvis till grund för det sedan 1940-talet mycket spridda personlighetstestet Myers-Briggs Type Indicator, men när vi använder begreppen idag är de delvis fjärrade från Jungs resonemang. Det saknas allmänt vedertagna definitioner av introversion och extroversion, men Susan Cain som undersökt attityderna till begreppen inom olika professioner skriver att dagens psykologer är relativt eniga på några punkter. Detta gäller framför allt graden av yttre stimulans som behövs för att de olika personlighetstyperna ska fungera bra.²⁵ Forskning har visat att introverta personer är känsliga för signalämnet dopamin och därmed lätt blir överstimulerade i sociala situationer där mycket dopamin frigörs.²⁶ De har dessutom ett högre blodflöde i de regioner av hjärnan som hanterar reflektion, medan extrovertas blodflöde är större där hjärnan tar in sinnesintryck och hanterar känslor.²⁷ Intro- och extroversion är alltså medfödda, biologiska drag. (Personer som inte upplever sig vara helt intro- eller extroverta utan någonstans mittemellan kallas ambiverta.)

Begreppet introvert tycks ha fått ett uppsving det senaste decenniet och det har getts ut flertalet populärvetenskapliga böcker skrivna om och för den introverte och hens omgivning. Där återkommer vissa påståenden om introvertas behov och svårigheter, grundade i ovanstående resonemang om dopaminets inverkan. Jag kommer här återge några av de mest centrala för att senare återkomma till dem i min analys av bilderböckerna.

²⁴ Carl Jung: *Psykologiska typer*. Stockholm: Natur och Kultur, 1993.

²⁵ Susan Cain: *Tyst. De introvertas betydelse i ett samhälle där alla hörs och syns*. Stockholm: Natur & Kultur, 2012, s. 25.

²⁶ Lecia Bushak: "The Brain Of An Introvert Compared To That Of An Extrovert: Are They Really Different?" *Medical daily* 2014-08-21. <http://www.medicaldaily.com/brain-introvert-compared-extrovert-are-they-really-different-299064> (Hämtad 2015-12-27.)

²⁷ Debra L Johnson et al: "Cerebral Blood Flow and Personality: A Positron Emission Tomography Study". *The American Journal of Psychiatry* 1999-02. http://ajp.psychiatryonline.org/doi/abs/10.1176/ajp.156.2.252?url_ver=Z39.88-2003&rft_id=ori%3Arid%3Acrossref.org&rft_dat=cr_pub%3Dpubmed (Hämtad 2016-01-01.)

Introverta personer sägs ha svårt att ta spontana beslut och är stresskänsliga med låg tolerans för stökiga miljöer, men blir i gengäld inte så lätt uttråkade utan är kreativa och har fantasi, samt är självständiga utan starka behov att känna grupptillhörighet.²⁸ De föredrar i regel mindre sällskap och om de befinner sig i större sammanhang behöver de återhämtning i enskildhet efteråt. Introversion är inte synonymt med blyghet. Blygsel grundar sig i rädsla för att bli bortgjort eller avvisas och kan drabba introverta såväl som extroverta.²⁹

Extroverta personer, skriver Linus Jonkman, behöver en högre nivå av aktivitet i hjärnan för att känna sig tillfredsställda. Därför får de energi av att befinna sig i sammanhang med många människor; samma situationer som suger energi ur introverta. Sociala aktiviteter stimulerar extroverta. De blir rastlösa av att vara ensamma. Extroverta personer presterar bra under press och har lättare att ta snabba beslut.³⁰

Jonkman skriver om att bildkonsten är starkt förknippad med introversion vilket kan ha sin förklaring i att introverta har lätt för att visualisera det de hör, enligt psykologiska experiment.³¹ Det finns en stark koppling mellan introversion och kreativitet överlag. Både Jonkman och Cain räknar upp framgångsrika personer som antingen är uttalat introverta eller som tillbringat långa perioder i avskildhet: Ingmar Bergman, Meryl Streep, Robert De Niro, Marie Curie, Charles Darwin med flera.³² Susan Cain uttrycker sig mer drastiskt på samma tema när hon menar att utan introverta skulle världen aldrig fått vare sig gravitationsteorin, relativitetsteorin, *På spaning efter den tid som flytt* eller Harry Potter.³³ Hon argumenterar också för att personer som Gandhi, Eleanor Roosevelt, Al Gore och Rosa Parks åstadkommit det vi känner dem för tack vare sin inåtvända personlighet – inte trots den. Alla namn som Cain och Jonkman nämner betraktas generellt som förebilder. Ändå är det extroverta idealet ett faktum. I jobbannonser efterlyses sociala personer nästan oavsett arbetets karaktär – det

²⁸ Linus Jonkman: *Introvert. Den tysta revolutionen*. Stockholm: Bokförlaget Forum, 2013, s. 46f.

²⁹ Cain, 2012, s. 27.

³⁰ Jonkman 2013, s.242f.

³¹ Ibid, s. 50.

³² Cain, 2012, s. 103.

³³ Ibid, s. 18.

förekommer att Myers-Briggstestet används i rekryteringssammanhang - och pratsamma människor uppfattas enligt studier som mer intelligenta, attraktiva, sympatiska och kompetenta.³⁴ Det extroverta blir därmed en norm som många känner att de måste anpassa sig efter. Denna anpassning börjar redan i unga år då skolbarn placeras i stora klasser och där förväntas kunna prestera även under grupparbeten och med flera bänkar placerade tillsammans, utan att ge möjlighet till avskilt arbete. Det följer sedan med oss upp i arbetslivet om vi hamnar exempelvis i ett öppet kontorslandskap, en stressig snabbmatsrestaurang eller på ett bullrigt verkstadsgolv. De introverta får således träna på att vara extroverta under hela sina liv, men det motsatta förhållandet, att extroverta får öva på att ta fram det introverta inom sig, förekommer sällan.

2.2.3 Högekänslighet

Högekänslighet eller högsensitivitet är ett personlighetsdrag som är relevant att nämna i samband med introversion. Inte alla introverta är högekänsliga, men 70 % av vuxna högekänsliga är introverta.³⁵ Mellan 15 och 20 % av befolkningen beräknas vara högsensitiva, det vill säga att deras nervsystem är extra känsliga. En högsensitiv person har extra fysisk och psykisk känslighet, vilket kan innebära att hen liksom en introvert person måste dra sig undan för återhämtning efter att ha vistats i en stökig miljö, men den högekänsliga tar också in fler detaljer i ett skeende; perceptionsförmågan är mycket stark. Hen kan ha svårt för intensivt ljus, dofter, bakgrundsljud, sträva tyger mot huden med mera. Det kan beskrivas som att volymen är uppdragen på alla sinnesintryck. Att vara HSP – Highly Sensitive Person, en förkortning myntad av forskaren och psykoterapeuten Elaine N. Aron – innebär också en känslighet för andra personers sinnesstämning. Det är vanligt att högsensitiva personer uppfattar negativa känslor hos andra och absorberar dessa känslor, men också att de vill och ofta har en idé om hur de ska kunna få personen må bättre. Många högekänsliga delar upplevelsen av att ha blivit kallade överkänsliga. Förmågan att känna starkt, eller kanske

³⁴ Ibid, s. 17

³⁵ Elaine N. Aron: *Det högekänsliga barnet. Att växa och må bra i en överväldigande värld*. Egia förlag 2014, s. 36.

förmågan att dölja starka känslor, betraktas i regel som ett tecken på svaghet.³⁶

3 Analys

Pija Lindenbaums bilderboksproduktion är rik och genomgående i den är det normbrytande draget. Den har flera gånger tidigare studerats utifrån ett genusperspektiv. Jag har valt att titta närmare på två flickfigurer som inte drastiskt bryter mot könsnormer men som heller inte representerar den, enligt diskussionen i min inledning, ideala, utåtriktade flickan: Flisan i *Ska vi va?* (2013) och Gittan som är huvudperson i fyra böcker: *Gittan och Gråvargarna* (2006), *Gittan och fårskallarna* (2007), *Gittan och älgborsorna* (2008), *Gittan gömmer bort sig* (2011). Hon förekommer även som bifigur i *Kenta och barbisarna* (2007). Böckerna skiljer sig främst åt på så sätt att *Ska vi va?* är en helt igenom realistisk vardagsskildring medan Gittanböckerna enligt min tolkning utspelas både i Gittans vardag och i hennes fantasivärld. Gemensamt för böckerna är att de berättas utifrån flickornas perspektiv och att språket i såväl dialog som övrig text är ett barns.

3.1 Gittan

I det som brukar omnämnas Gittan-trilogin ingår *Gittan och Gråvargarna*, *Gittan och fårskallarna* och *Gittan och älgborsorna*. Deras gemensamma drag är att Gittan kan anses lösa ett problem eller tillfredsställa ett behov genom att dra sig undan och använda sin fantasi. *Gittan gömmer bort sig* kan betraktas som något fristående eftersom den till stor del behandlar ett socialt samspel mellan Gittan och verkliga personer, medan hon i trilogin umgås nästan uteslutande med fantasidjur. Jag kommer i min analys utgå från att det mesta sker i Gittans inre då de trovärdigt vardagliga scenerna byts mot drömska skeenden med otydliga tidsspann. Modaliteten i Gittanböckerna kan dock tolkas som symmetriskt indikativ,³⁷ det vill säga mimetisk, i och med att de dels berättas enbart utifrån Gittans subjektiva perspektiv och är

³⁶ Aron, 2014, s. 38f.

³⁷ Både ord och bilder skildrar berättelsen som sann. Nikolajeva 2000, s. 231f.

internt fokaliserade;³⁸ dels berättar text och bild samma sak. Det kan också röra sig om symmetrisk optativ modalitet³⁹ eftersom läsaren i regel vet att vargar inte kan prata och älgar inte kan leka; åtminstone om det är en vuxen läsare. En barnläsare kanske däremot har upplevelsen att vargar visst pratar. Tolkningarna kan därför skilja sig åt.

3.1.1 *Gittan och gråvargarna*

I denna bilderbok från 2000 möter vi för första gången Gittan, porträtterad på titelbladet med handen för munnen. Eventuellt biter hon på naglarna. Hon tittar åt sidan och ser nervös eller orolig ut.⁴⁰ Bokens första meningar stärker uppfattningen om Gittan som ängslig. ”Gittan är en sån som inte klättrar på tak. För man kan ramla ner. Eller tappa sin sko, tänker Gittan.”⁴¹ Bilden på uppslaget visar fem förskolebarn som leker på och i en lekstuga medan Gittan sitter med hink och spade en bit ifrån. Taket är i detta fall en stark symbol eftersom flera kända och omtyckta barnboksfigurer befunnit sig på tak: Madicken när hon lekte flygmaskin samt när hon blev utmanad av sin nemesiss Mia; Ronja Rövardotter när hon hoppade över helvetesgapet; Pippi Långstrump när hon höll sig undan för poliserna som ville sätta henne på barnhem. Samt innan dess, LM Montgomerys Anne på Grönkulla som inspirerat Astrid Lindgren, skaparen av ovan nämnda flickor, på flera sätt; Anne liksom Madicken blev utmanad till takpromenaden av sin antagonist.⁴² Alla dessa flickor är sociala, starka och drivande samt har kallats pojkflickor eller åtminstone ägnat sig åt sådant som traditionellt anses vara maskulina aktiviteter, till exempel slagsmål. De har dessutom banat väg för och inspirerat många litterära flickporträtt.

Även de följande uppslagen etablerar Gittan som ängslig och försiktig. När gruppen går på utflykt håller hon i fröken Sonjas tröja medan de andra barnen vill klappa en liten hund, och

³⁸ Berättaren vet lika mycket som fokalisatorn, det vill säga den karaktär ur vars synvinkel texten berättas. Nikolajeva 2004, s. 172.

³⁹ Både ord och bilder skildrar händelserna som en önskedröm. Nikolajeva 2000, s. 236.

⁴⁰ Bilaga 1

⁴¹ Eftersom Pija Lindenbaums böcker saknar paginering kan sidhänvisning vid citat ej anges.

⁴² Åsa Warnqvist: ”Villa Villekulla ett omstörtat Grönkulla”. *Svenska dagbladet* 2008-12-22. <http://www.svd.se/villa-villekulla-ett-omstortat-gronkulla> (Hämtad 2016-01-03)

hon balanserar på stenar istället för att hoppa över diket som de andra barnen gör. ”För man kan missa och skrapa knät. Eller blöta ner byxorna, tänker Gittan.” Hon vill heller inte känna på masken som kompisen Nils hittar. ”För sån är Gittan. Hon vågar nästan inget.” Istället letar hon efter fina löv, eftersom dagisfröken Robban sagt det. Vi kan se det som att hon är ett lydigt barn som inte ifrågasätter auktoriteter, eller att det är bekvämt för henne att följa instruktioner istället för att liksom de andra barnen ägna sig åt mer äventyrliga aktiviteter. Värt att notera är att trots att Gittan på bilderna ofta befinner sig en bit från de andra barnen, ibland bortvänd, som för att visa att hon delvis är avskärmad från gruppen, så finns det inget i texten som antyder att hon känner sig utanför på grund av sin ovilja att känna på maskar eller dylikt.⁴³ Kännetecknande för introverta personer är att de är självständiga och inte färgas av grupp tänkande.⁴⁴ Möjligen är det förklaringen till att Gittan inte ifrågasätter sin plats i gruppen. Här bör också nämnas att i *Kenta och barbisarna*, som handlar om hur fotbollsskillen Kenta vill delta i förskolelekar med Barbiedockor, är Gittan en självklar del i flickgemenskapen och framstår inte som avvikande på något sätt. Det är relevant i samband med diskussionen om introversion eftersom introverta personer inte är oförmögna till att skapa relationer. I bekanta sammanhang leker introverta barn som andra barn. Eftersom denna bok är fokaliserad genom Kenta ser vi Gittan från hans vinkel och det centrala för honom i denna situation på förskolan är att hon är en del av den docklekande trio han vill närma sig. Det är inte relevant för honom att fundera kring på vilket sätt hon möjligen sticker ut eftersom hon är ett exempel på någon som tillhör ett sammanhang.

Nu kommer Gittan bort från de andra och kliver från ett gult realistiskt fält in i en skog med rosa och lila toner. Denna typ av färgskiftning återfinns även i de andra Gittanböckerna och innebär enligt Åsa Warnqvist⁴⁵ och Mia Österlund⁴⁶ en övergång till det inre landskapet. Gula ögon syns snart mellan träden och gnissel av vassa tänder hörs, men för vargarna är Gittan inte rädd utan svarar kavat på deras kommentarer. Hon tar initiativ till flera lekar som

⁴³ Bilaga 2

⁴⁴ Jonkman, 2013, s. 241.

⁴⁵ Åsa Warnqvist: ”Att vägra normen och att omsluta den. Pija Lindenbaum som normkritiker” i *Barnlitteraturens värden och värderingar*, Sara Kärrholm och Paul Tenngart (red.). Lund: Studentlitteratur, 2012, s. 182.

⁴⁶ Österlund, 2008, s. 106.

vargarna upplever som farliga, till exempel trädklättring. Gittan måste komma till undsättning när vargarna inte vågar klättra ner.⁴⁷ I den yttre världen är hon försiktig när andra är modiga, men i sin inre värld är hon den aktiva, modiga. Det krävs att de stereotypa läskiga vargarna blir mesiga för att hennes eget mod och handlingskraft ska kunna reflekteras mot det, och att det då blir ett ideal. Att Gittan, iförd röd jacka med luva och en hink i handen, stöter på just vargar i sin inre skog är förstås inte någon slump. Den klassiska Rödluvesagan utgör en naturlig fond för det hot som ett barn i en ålder då hen börjar komma i kontakt med sagor kan måla upp för sitt inre. Men där upphör likheterna med sagan. Till skillnad från den passiva, hjälplösa flickan Rödluvan är Gittan aktiv och tar kommandot över vargarna som istället är de passiva figurerna i denna berättelse. Hon varken räds eller riskerar att bli uppäten. Både modet och det moderliga ryms i den värld som Gittan själv skapar. Övriga lekar är av omvårdande karaktär, med Gittan i rollen som doktor eller en mamma som lagar mat och nattar. Bägge roller har betydande mått av auktoritet vilket eventuellt kan tyda på en längtan att själv få utgöra ett ideal.

När ingen hittar Gittan beslutar hon sig för att leta sig tillbaka till dagis själv. Vargarna följer efter henne. ”Inte ska du gå ensam i skogen. Åsså har vi inget annat för oss.” De vågar inte gå längre när de kommer till fältet bredvid dagis men vill att Gittan ska komma tillbaka någon dag. ”Kanske” vinkar hon, redan långt borta. Vi kan se det som att vargarna fullgjort sin funktion som projektionsyta för Gittans behov att få vara drivande och modig på sina egna villkor. Hon övervann dessutom vargarna utan att slåss eller att som i Rödluvesagan bli räddad av en vuxen. Bokens sista sida visar återigen lekstugan, nu med en leende Gittan på taket. Vi vet inte om hon erövrat taket i verkligheten eller i tanken – eller kanske både och. Hon är dock ensam på bilden. Jag tolkar det som att hon inte har något behov av att gå in i en extrovert roll och bevisa något för någon annan, men vill för sin egen skull bekräfta att hon övervunnit en rädsla. Jag vill poängtera att mod inte är en extrovert egenskap, men viljan eller behovet att manifestera modet kan vara det. Man kan också vara en både feg och introvert person, men det ena förutsätter inte det andra.

3.1.2 *Gittan och fårskallarna*

I bok nummer två är Gittan på vad som med en vuxens förförståelse kan tolkas som

⁴⁷ Bilaga 3

chartersemester. "Gittan är inte hemma" lyder första meningen som kan tolkas dubbeltydigt när vi betraktar första uppslaget. Hon är svår att upptäcka där hon står på en balkong och blickar ut mot ett vitt hotells innergård där ett tiotal vuxna, men inga barn, befinner sig i och runtom en pool.⁴⁸ Avståndet från det som är "hemma" för Gittan tycks alltså lika mycket mentalt som fysiskt då situationen är henne främmande, rutinerna är brutna och hennes egna föräldrar i sitt solbadande tycks avskärmade från henne.

På nästa uppslag ligger hon under ett parasoll bredvid sina föräldrar som både tycks njuta själva av solen samt uppmanar Gittan att göra detsamma. "ALLA barn älskar att bada, säger pappan." Men hon vill hellre gräva och lämnar därför den sandlösa innergården när en farbror hoppar bomben i poolen med ett utrop som för Gittan låter "SPRISCHEN-SPRASCHEN!"

En ökad känslighet i olika situationer är ett faktum för många introverta. Man har kunnat mäta detta till exempel genom att studera hur fyra månader gamla spädbarn reagerar på ljudet av ballonger som smäller. Vetenskapsmannen Jerome Kagan följde upp barnen när de uppnått vuxen ålder, och fann att de barn som då blev rädda nu var introverta, medan de som var oberörda då visade sig vara extroverta.⁴⁹ Det skulle kunna vara denna typ av känslighet som får Gittan att lämna poolen. "Gittan tycker inte om farbröder som plaskar" avslöjar texten bredvid bilden på mannen som skriker och hoppar bomben så att vattnet yr.

På hotellets baksida hittar Gittan en strand och börjar där gräva, men får sedan syn på en liten ö ute i vattnet. Hon vadar dit för att undersöka de ulliga molntussar hon sett på håll och hittar där "fem jättesvettiga och sladdriga får". Möjligen är detta en association till de svettiga och sladdriga poolbadarna vid hotellet. Gittan får genast en förmanande ton: "Nämen [...] mitt i solen. Och med så mycket på er!" och doppar fåren i vattnet. Fåren pratar vad vi kan tolka är utländska: "Biddel-paddel, putti-putti" och Gittan får därför gissa vad fåren vill. Hon tror att de behöver mjölkas, vilket hon ordnar och dricker sedan upp mjölken fast den är äcklig, men det säger hon inte. När fåren är hungriga vill Gittan hjälpa till och menar att hon vet vad får tycker om. Den brist på förståelse och omvårdnad som Gittans föräldrar visar henne bearbetas här i Gittans inkännande och vårdande sätt. Fåren älskar citronläsk, kex och gamla plåster vilket det finns mer av på fastlandet menar Gittan. Snart håller hon i en fullskalig simlektion för de vattenrädda fåren. Hennes egen aversion mot att bada får stå

⁴⁸ Bilaga 4

⁴⁹ Jonkman, 2013, s. 53.

tillbaka för fårens behov av mat. Återigen manifesteras hur Gittans behov av att befinna sig i sitt normala sammanhang får stå tillbaka för föräldrarnas längtan efter solsemester. Gittan behandlar dock fåren lite som hon vill, kanske som om de vore dockor. Bland annat klipper hon på eget bevåg deras ull. Hon uttrycker oro för hur fåren ska klara sig när hon åkt hem, men verkar nu ha lärt sig får-språket för hon tolkar deras ”skuttni-huttni” som att andra barn kommer ta hand om dem. Hon lämnar dock sitt gamla plåster för fåren att äta. ”Imorgon åker vi hem, tänker hon. Då ska jag gå på dagis och gräva i sandlådan med Nils.” Slutbilden visar Nils och Gittan med hink och spade framför en lekstuga, troligen samma som syntes i *Gittan och gråvargarna*. Vi återkopplar nu till den dubbla betydelsen av att vara hemma. Gittan är tillbaka där hon bor, men hon är också hemma i sin vardagssituation. Det avvikande och spontana kan vara svårhanterligt för såväl introverta som högekänsliga personer. Många finner trygghet i rutiner.

3.1.3 *Gittan och älgbrorsorna*

Här möter vi Gittan på hemmaplan för första gången. Hon sitter i sin säng med rufsigt hår och pyjamas, troligen nyvaken. Rummet är flickigt kodat med väggar och möbler i rosa men leksakerna som syns är både traditionellt flickiga (docka, docksäng, prinsesskrona) och traditionellt pojkgiga (bil, robot). Värt att notera är de intervisuella detaljerna i bilden, i form av en tavla med får på och en liten varg som sitter på en hylla. En likadan blå hink som Gittan burit med sig i de tidigare böckerna står på golvet.⁵⁰ Jag uppfattar detta som ett försök att påvisa Gittanböckerna som en enhet, att Gittan kan förstås med hjälp av de andra böckerna. Fler exempel på detta är att tanten med hunden som åker i Gittans hiss i denna bok är densamma som Gittans förskolegrupp stöter på i *Gittan och gråvargarna* och att även andra figurer i bakgrunden återkommer i flera av böckerna.

Vi får veta att Gittan vill ha ett syskon. ”Ett litet, smalt, som får plats i docksängen. Eller en stor brorsa, som spelar bråkig musik.” Kompisen Nils kommer då förbi. Han ska åka stjärtlapp och Gittan vill följa med. ”Med världens sus nerför backen!” lyder texten bredvid en bild på två leende barn i en hiss. På nästa uppslag har dock Gittan halkat efter och hennes min är förändrad, munnen ler inte längre.

⁵⁰ Bilaga 5

När dom kommer fram till backen är Nils alla syskon där. Och några som Gittan inte känner.

– Kolla vilket hopp dom har byggt! ropar Nils.

– Det är himla mycket folk här, säger Gittan. För hon vill bara åka med Nils.

Gittan känner att hon kanske fryser.

Det är nog bäst att jag går hem, tänker hon.⁵¹

Det kan vara mycket som rör sig i Gittans huvud här. Kanske ville hon vara helt ensam med Nils. Kanske blir hon stressad av att hennes planer ändras. Kanske tycker hon det är för stöjigt i backen och är ängslig för att råka krocka med någon. Alla dessa faktorer är sådana som både högsensitiva och introverta personer kan ha svårigheter med.

Framför Gittans port sitter några älgar – tre till antalet, även det ett klassiskt sagomotiv - som enligt texten också ledsnat på att åka stjärtlapp. Gittan föreslår att de ska gå hem till henne och att de kan bli hennes brorsor. Älgarna går med på det och vill åka flera gånger i hissen. Den lydiga Gittan vi tidigare sett prov på säger att man inte får leka i hissen och ber dem även torka av sig om fötterna innan hon tar med älgarna in på sitt rum, som efter övergången till inre skeende går helt i gröna toner. Hon uppmanar älgarna – som nu benämns som brorsorna genom resten av boken – att leka med lego medan hon själv ska klä på sin docka. Det verkar alltså inte varit en aktiv lekkamrat hon sökt i sitt syskon, utan snarare ett sällskap. Brorsorna vet inte hur man gör med lego så Gittan tar initiativ till en ny aktivitet, ritande. Hon visar här prov på ett inkännande och anpassningsbart sätt som är vanligt hos högkänsliga personer. Gittan berömmar brorsornas teckningar fast de ritat sönder alla kriterior och inte har tålmod med ritning. Hon försöker istället leka zoo med sina smådjur, men när hon ställt upp dem fint börjar brorsorna kasta runt dem. De visar stora likheter med schablonbilden av tonårspojkar när de med långa lemmar och yviga gester skapar kaos oavsett vilket initiativ Gittan tar. Hon vill leka enligt givna ramar och går helst vidare när brorsorna inte kan hålla sig till dessa. Till slut hamnar de framför tv:n där de gapar efter popcorn och drar dåliga skämt. Gittan håller för öronen och ser irriterad ut. ”Gittan märker att hon inte vill ha några brorsor längre. Dom låter för mycket.” Högljuddheten hos älgarna tycks alltså vara den avgörande faktorn för när Gittan får nog. Barn som är högkänsliga för ljud störs mycket av högljudda miljöer.

⁵¹ Bilaga 6

Efter att ha blivit utlovade några extra turer i hissen går brorsorna med på att gå därifrån. ”Det är lugnt och skönt i Gittans rum” står det på sista uppslaget, som återigen visar ett rosa rum, dock fullt med älgpluttar som Gittan är i färd med att plocka upp i sin blå hink. Hon tänker på att hennes kusiner ska sova över varav den ena är jättebra på att rita hästar. Vi kan fråga oss varför de syskon Gittan fantiserade fram inte alls var några drömsyskon. Troligen trivs hon på något plan med att vara ensam och inser att det skulle bli en stökigare tillvaro eftersom det lugna drömsyskonet inte existerar. Då är det bättre med tillfälligt besökande kusiner. Om samvaron med dem skulle bli påfrestande kan hon i alla fall räkna med att de bara stannar en begränsad period. Att älgarna visar upp ett stereotypiskt maskulint beteende när de är stökiga och bröliga, och Gittan ett stereotypiskt feminint dito när hon utgör en ordentlig och tålmodig motpol kan förstås tolkas på flera sätt. Jag ser det som att när hon till slut sätter ner foten är det en markering mot det extroverta, högljudda idealet, som i stor mån är kopplat till maskulinitet. Efter att ha provat tanken på att leva i en extrovert miljö väljer hon att återgå till det normala.

3.1.4 *Gittan gömmer bort sig*

Som tidigare nämnts har denna bok ett något annorlunda upplägg än de tre tidigare om Gittan. Här utspelas endast en liten del av handlingen i Gittans fantasilandskap. Det mesta händer på en annan våning i Gittans hus, där dagmamman Puma bor. Gittan, återigen med blå hink i handen, brukar ta hissen dit och hälsa på. Dagbarnet Hjördis, av illustrationerna att döma ungefär jämnårig med Gittan, får gärna låna hennes gosedjur, för ”Gittan har ju hinken”. Den tycks ha stor betydelse för henne fast hon inte ses använda den på någon av bokens bilder. En tänkbar tolkning är att hinken representerar en trygghet för Gittan när hon inte är på hemmaplan.

Hjördis framstår som ett ganska intensivt barn, som jonglerar med gosedjuren och springer omkring i lägenheten vilket både text och bild vittnar om. Gittan håller sig helst i köket. På bokens tre första uppslag syns en leende Gittan som har blicken fäst på dagmamman. Puma har en rockig yttre stil, med kraftigt ögonsmink och tatuerade armar. Gittans beundran är tydlig. ”Nu ska Puma sätta på diskmaskinen. Hon kan sånt. [...] Puma har musik på datorn och lila naglar idag.”⁵²

⁵² Bilaga 7

I lägenheten finns också två små dagbarn som är i krypåldern. När de ska sova vill Gittan gärna hänga med Puma, men Hjördis vill hitta på något. De går in till småbarnen trots att Puma sagt åt dem att inte göra det. Det framgår inte varför Gittan följer med men när Hjördis skakar på spjalsängen så att de vaknar tänker Gittan: "Kanske vill dom vakna". Måhända är det hennes ängsliga drag som gör att hon inte säger ifrån eller skvallrar och därmed riskerar att få en del av skulden om hon berättar för Puma.

Hjördis släpper ut småbarnen och drar igång flera livliga lekar som Gittan inte är delaktig i. Hon ritar lila på sin tumnagel medan Hjördis ritar på småbarnens huvuden. Hjördis snor sedan in det ena barnet i en filt och rullar det på golvet medan Gittan sitter med det andra barnet i famnen. Hjördis vill att Gittan ska vara med. "Men hon vill bara titta på. Och småungen sitter så bekvämt." Att Gittan väljer bort sådant som inte känns bra för henne anser jag är ett tecken på hennes styrka i och med att hon inte prioriterar att vara till lags. På nästa uppslag klär Hjördis ut sig till spöke och gör otäcka ljud. Hon väser att småbarnen ska skrika och när de inte gör det tröttnar hon och säger att de kan gå och lägga sig igen. När Gittan ska bära det ena barnet ramlar hen i golvet och börjar skrika. Puma som ditintills inte syns till kommer inrusande. "VAD HAR DU GJORT!" ropar hon. Då känns det som is i Gittans kropp." Ångesten syns även i hennes ansiktsuttryck på nästa uppslag där hon springer uppför trapporna. "Och ingen hink har hon" påpekar texten vilket än mer visar på hinkens betydelse eftersom Gittan tänker på och saknar den även i en känslomässigt jobbig situation som denna. Bilderna på nästa uppslag visar först Gittan lutad över bordet med ansiktet bortvänt, sedan sittande på golvet i vad som ser ut att vara en klädkammare. Hon ser skamsen ut. Det här är första gången som vi får se riktigt starka känslor hos Gittan, både skildrat i text och bild.

Gittans pappa undrar vad som hänt.

Fast det går inte att berätta.

Aldrig nånsin går det.

Om bulan och om Pumas röst och om hinken som är borta.

Och pappa ställer fram yogurt och mackor.

Men nu vill Gittan bara gömma bort sej.

Det finns ett rum längst in, där hon kan vara.

Hon går dit när hon måste tänka nåt viktigt.

Eller när hinken kommit bort.

Hon tittar på sin lila nagel och tänker på Pumas arga ögon.

Och kanske blöder det på dagbarnet.

/Nytt uppslag/

Nu har hon suttit här hur länge som helst.

Säkert tusen minuter.

Gittan ser sej omkring.

Och då är hon inte ensam längre.

Ibland blir det så.

Det är några djur som brukar sitta där och hänga, lite här och var.

”Ibland blir det så” tolkar jag som att Gittan på något plan är medveten om att det dyker upp djur just i situationer då hon behöver sällskap och bearbetning. Den internt fokaliserande berättaren uttrycker att hon varit ensam länge men inte längre är det. Klädkammaren som först gick i grå toner visas nu i olika nyanser av lila. Djuren på uppslaget ser ut som grå gnagare, kanske illrar. De sitter i samma position som Gittan, upprätta med slokande nacke. Ögonen är stängda och sneda vilket gör att de ser ledsna ut.⁵³ Men på nästa sida tittar de alla på Gittan och säger att de kan tycka synd om henne om hon vill, eller om hennes hink. De provar olika saker för att göra Gittan glad. Till exempel rullar de runt på golvet vilket påminner om Hjördis lek tidigare. Så småningom börjar Gittan mjukna, och när hon får kasta djuren högt upp i luften ser hon glad ut igen. ”Högre och högre vill dom. Ibland vill dom att hon ska ta emot. Men mest vill dom ramla i golvet. För dom gillar att slå sej hårt.” Gittans fantasi hjälper henne att bearbeta det otäcka hon upplevt. Att hon drar sig undan i klädkammaren kan ses som ett uttryck för behovet av att dra sig tillbaka för att återhämta sig känslomässigt.

Det ringer på ytterdörren och Gittan hör sin pappa prata med någon. Sedan öppnar han dörren in till henne. Nästa uppslag visar Puma på knä, med småbarnen i famnen, Hjördis bakom sig och Gittans hink i den utsträckta handen. Hon ler på bilden och frågar om Gittan vill komma med och äta glass och få något ritat på sin arm. ”Gittan vill ha en likadan orm som Puma.”

3.2 Flisan

På framsidan till *Ska vi va?* syns huvudpersonen Flisan stå torr och med prydligt hår under ett altantak, lutande med ena handen mot en pelare och med en irriterad min, medan hennes

⁵³ Bilaga 8

antagonist Berit står i regnet, smutsig och leende med en pinne i vardera utsträckt hand.⁵⁴ Bilden är talande för berättelsen som huvudsakligen handlar om att Flisan vill vara hemma och pyssla för sig själv men ideligen blir störd av Berit som med positiv ihärdighet tar sig in i Flisans privata sfär, både bokstavligt och bildligt. Flisan är stillsam och bestämd, Berit är spontan och yvig.

Berättelsen, som är fokaliserad genom Flisan, inleds: ”Kolla nu kommer Berit. Hon ska till Flisan. Det är ju jättetidigt.” Ordet ”ju” implicerar att det faktiskt inte är riktigt passande att ringa på hos någon denna tid på dygnet, men kan också vara ett uttryck för att Flisan liksom många introverta har svårt för spontanbesök. Flisan sitter iförd pyjamas och klipper med sin nya sax när Berit knackar på altandörren istället för ytterdörren, dessutom klädd i galonbyxor trots att det inte regnar. Att Flisan reflekterar över det som kan uppfattas som udda hos Berit samtidigt som illustrationerna visar Flisan med smala ögon och sned mun gör det tydligt att Berit inte är en välkommen gäst. Flisan smäller igen dörren. ”Skönt, tänker hon, nu kan man få vara lite ifred.” Vi har dock redan sett att Flisan inte är helt ifred. Göran, som vi kan anta är Flisans mammas sambo, befinner sig i närheten av Flisan och säger något till henne då och då. Sedan visar sig även mamman som nu släppt in Berit. Flisan är alltså inte ensam i hemmet, men vi kan dra slutsatsen att det är det aktiva sällskapet hon inte vill ha eftersom hon i sin tanke inte räknar in de vuxna som pysslar med sitt.

Flisan säger att Berit kan gå hem men får inget gehör. Medan Flisan borstar tänderna far Berit runt som en virvelvind i badrummet, illustrerat genom att hon är avbildad fyra gånger i samma bild, ett grepp som kallas simultansuccession⁵⁵ och som tydligt visar på Berits intensitet.⁵⁶ Hon pratar på om allt de kan leka utomhus, använder Flisans leksaker och säger att hon aldrig behöver gå hem. Flisan skärmar av genom att lägga sig på soffan och blunda ”nästan helt”. På illustrationen syns att hon sneglar på Berit, som tycks vara inne i sin lek. Blundandet kan vara ett sätt att agera avvisande, men det kan också vara behovet av att skärma av och återhämta sig från en intensiv situation som yttrar sig på detta sätt i och med att det inte spelar någon roll var Flisan tar vägen; Berit söker upp henne ändå.

⁵⁴ Bilaga 9

⁵⁵ Nikolajeva 2000, s. 202.

⁵⁶ Bilaga 10

Berit tycks dock ge upp efter ett tag och ger sig istället ut tillsammans med Flisans katt. När Flisan äntligen är för sig själv och sitter i trädgården med sin sax är hon avbildad med harmoniskt ansiktsuttryck. Då dyker Berit upp igen, samtidigt som en vindpust tar tag i Flisans omsorgsfullt utklippta apor.⁵⁷ Där brister det för Flisan som gråter högljutt innan hon bestämmer sig för att gå in igen. Vi kan se detta som att vinden symboliserar den yra Berit, som skapar kaos i Flisans stillsamma önsketillvaro vilket leder till att hon känner frustration och ilska. Hon är oförmögen att hantera den stressiga situationen och bryter därför ihop. Jag ser detta som ett tydligt högkänsligt utbrott. Ingen skada har egentligen skett, aporna ligger på marken och Berit plockar upp dem, men Flisan kan inte hantera den snabba skiftningen från att ha varit starkt fokuserad på en uppgift till flera oönskade händelser på en gång. Att bli avbrutna när de är koncentrerade och att bli iakttagna när de utför någonting är också exempel på sådant som kan vara känsligt för introverta.⁵⁸

Berit gör ännu ett försök till kontakt genom att försöka bjuda på glass, vilket Flisan tackar nej till genom att påstå att hon är allergisk. Bilden visar hur Flisan iförd en stor kjol drar runt på en dockvagn. Hon tycks alltså vara fullt kapabel att roa sig med både rollekar och annat på egen hand. Resten av dagen ägnar hon åt att återigen klippa med sin sax – många introverta har lätt för att fastna vid en uppgift⁵⁹ - bygga med kaplastavar och spela spel. Ibland kikar hon ut på baksidan och funderar på sådant som Berit berättat under dagen. Hon har också funderingar på att prata med en vuxen person om det Berit sagt. Att ta hastiga beslut är något som ofta är svårt för en introvert. Beslut kräver längre tankeprocesser.

Morgonen därpå känns inte saxen lockande. Flisan tar på sig sina galonisar och går ut. Från marken plockar hon upp en likadan pinne som Berit burit på dagen innan. Flisan gör här ett aktivt val. Hon känner själv att en dag inomhus skulle bli tråkig och går därför ut för att söka Berits sällskap. En tänkbar tolkning är att efter en dags reflektion över de lekar Berit berättat om känner Flisan sig redo att pröva på dem. Att hon anammar Berits attribut tyder också på en ny acceptans och vilja att närma sig. Bilderna visar en Flisan vars kroppsspråk och min kan tolkas osäkra, som att hon ger sig ut på ny mark, vilket bekräftas av att hon blir iakttagen av Göran som står i fönstret och ser efter henne, något som troligen inte skulle ske om Flisan

⁵⁷ Bilaga 11

⁵⁸ Jonkman, 2013, s. 81.

⁵⁹ Ibid, s. 240

regelbundet gick ut på egen hand.

Hon hittar Berit och behöver bara fråga ”Ska vi va?” en gång för att få ett positivt svar. Sedan leker flickorna länge och Flisan får vara den lite mer kavata av dem när Berit är rädd för en hund som Flisan vet inte är farlig. Därefter bjuder hon in Berit till sig och tillsammans pysslar de med sax och tejp. Sista bilden i boken visar två glada barn, vända mot varandra. När Flisan själv känner sig redo att släppa in Berit behöver hon inte blunda på soffan för att orka med sällskapet.

Flisan skulle troligen kunna vara en gestaltning av ett introvert barn. Hon skjuter gång på gång ifrån sig den spontana, kontaktsökande Berit (som i sin tur har tydliga extroverta drag) och roar sig utan problem på egen hand, men när hon processat tanken på nya utomhuslekar väljer hon själv att utforska dem tillsammans med Berit. Introverta personer är inte asociala, men de värdesätter få, djupa kontakter mer än flyktigt umgänge med många.

3.3 De vuxnas roll

I de böcker jag diskuterat finns flera gemensamma drag när det gäller föräldrarnas och övriga vuxnas funktioner. Med undantag för *Gittan gömmer bort sig* där dagmamman Puma har en aktiv roll i skeendet är de vuxna bakgrundsfigurer som endast i enstaka fall påverkar flickornas beteende. Nikolajeva skriver att den frånvarande föräldern i barnlitteraturen är en förutsättning för att äventyret eller utvecklingen kan börja.⁶⁰ Detta är förstås rimligt, men jag menar att det går att tolka flera av Lindenbaums frånvarande vuxna även på ett annat sätt. Gittans föräldrar är kanske helt medvetna om hennes fantasilekar och väljer att bejaka denna sida hos henne genom att inte ifrågasätta varför hon inte stannade längre i pulkabacken eller leta efter henne när hon går iväg från poolen. I *Gittan gömmer bort sig* frågar Gittans pappa om vad som hänt när hon kommer tillbaka från Puma eftersom han märker att något är fel. Han vet att Gittan gömmer sig i klädkammaren men stör henne inte där förrän Puma vill prata med henne. Vi kan tolka det som att han ser henne och visar omtanke men respekterar hennes sätt att hantera jobbiga känslor. De mer osynliga bitarna av Gittans eventuella introversion kan han ha svårare att se; därav kommentaren i *Gittan och fårskallarna* om att alla barn tycker om att bada. Men i *Gittan och älgbroresorna* syns siluetten av en vuxen person, troligen en av föräldrarna, i bakgrunden på två av bilderna, utan att nämnas någonstans i texten. Om det helt

⁶⁰ Nikolajeva, 2004, s. 134.

saknade relevans skulle föräldern troligen inte funnits med i boken alls. Nu tolkar jag det istället som att Lindenbaum vill visa dels att föräldrarna är närvarande men låter Gittan hållas med sitt utan att ifrågasätta varför hon inte stannade längre i pulkabacken; dels att de vuxna inte tar någon plats i Gittans tillvaro när hon befinner sig i sitt fantasilandskap.

De vuxna i Flisans närhet har något aktivare påverkan på hennes tillvaro. Det är mamman som släpper in Berit andra gången hon knackar på och säger då att det är kul att Flisan får någon att leka med. Göran uppmanar Flisan att gå utomhus eftersom solen skiner, men frågar inte varför hon skickat iväg Berit. Ingen av dem har synpunkter på att Flisan stannar inne och leker på egen hand resten av dagen. När hon nästa dag väljer själv att gå ut står Göran i fönstret och tittar efter henne, vilket kan tolkas både som omsorg och som nyfikenhet över detta nya beteende.

Det är tänkbart att Lindenbaum med sina föräldraporträtt vill, förutom att ge flickorna utrymme att utvecklas, visa vuxna som respekterar barnens introverta drag. De utgör därmed en kontrast till figurer som faster Fiffi i *Kalas*, *Alfons Åberg*, som tycker att Alfons självklart ska ha många gäster på sitt kalas fast han uttrycker någonting annat, samt till alla verkliga vuxna som någon gång sagt ”men sitt inte bara här, gå ut och lek” till ett barn utan att reflektera över att hen kanske redan är upptagen av en fantasilek som pågår i hens huvud. Susan Cains intervjupersoner återkommer ofta till att de som barn fick höra sina föräldrar ursäkta sig för att deras barn är så blygt vilket kunde få dem känna skam över något de med facit i hand ändå inte kunnat påverka.

3.4 Introversion i andra bilderböcker

Jag kommer nu redogöra för några andra kända bokserier där det förekommer figurer med drag som kan uppfattas introverta, för att kunna utreda huruvida Gittan och Flisan verkligen är nya karaktärer eller om de har motstycke i andra bilderböcker.

Enligt vanliga föreställningar om vad det innebär att vara introvert är Knyttet från *Vem ska trösta Knyttet?* av Tove Jansson en figur som skulle kunna tas upp som exempel. Knyttet är dock inte introvert enligt den definition jag skrivit om eftersom han söker sällskap men inte vågar närma sig andra förrän han får reda på att någon annan – Skruttet - är lika ensam som han och behöver hans hjälp. Han har för övrigt många likheter med Mårran, som han räddar Skruttet från, eftersom hon också vill ha sällskap men inte lyckas närma sig någon. Det Knyttet lider av kan snarare beskrivas som extrem blygsel. Däremot finns det andra varelser i

Mumindalen som skulle kunna betraktas som introverta. Snusmumriken exempelvis benämns ofta som frihetssökande och ensling. Han söker i regel äventyret istället för sällskapet, vilket dock också kan vara ett argument emot att han skulle vara introvert eftersom han därmed tycks sakna ett behov av trygghet i form av en fast plats. Å andra sidan återvänder han till Mumindalen med ojämna mellanrum. Det kan även tänkas att hans flöjt utgör en trygghet i tillvaron; eventuellt har den en liknande funktion som Gittans blå hink.

En mer okonventionell teori rör Lilla My, som med sin kraftfulla och ofta aggressiva personlighet troligen skulle betecknas som extrovert vid första anblicken. Hon anses vara busig och förvisso hittar hon ständigt på hyss, men ibland håller hon sig helt enkelt undan även om det inte är den uppenbara tolkningen. I *Hur gick det sen?* ger sig Muminrollet och Mymlan ut på jakt efter Lilla My som till Mymlans förtvivlan ”lyckats fly”. Av bilderna framgår att My inte är försvunnen utan glatt medveten om att hon är eftersökt, men inte ger sig till känna förrän de som söker henne fastnat i Hemulens dammsugare och behöver hjälp att ta sig ut. Då avbryter hon sin promenad och kommer till undsättning, vilket ju faktiskt visar henne som en hjälpsam person och inte den retfulla figur som ofta syns. Lilla My är en av få flickfigurer jag funnit med drag som kan tolkas introverta. Hon är dock inte en huvudperson enligt Nikolajevas definition: att en huvudperson genomgår en förändring och får nya insikter.⁶¹ Muminböckerna, menar Nikolajeva, har en kollektiv huvudperson och här kan Lilla My ibland ingå beroende på vilket verk det rör sig om.

Barbro Lindgren som debuterade på 60-talet och har en omfattande produktion av både bilder- och kapitelböcker bakom sig brukar även hon uppmärksammas för sitt barnperspektiv. Hon skriver oftast om pojkar och en av de mest kända, Vilda bebin, för knappast tankarna till introversion. *Sagan om den lilla farbrorn* och *Sagan om Karlknut – En masks historia* handlar om två äldre män med begränsade sociala liv. Inte heller här kan vi tala om introversion, eftersom dessa män är ensamma och olyckliga över det. Om introverta personer har begränsade sociala liv kan det lika gärna vara självvalt. Att vara själv är inte detsamma som att vara ensam.

Den enda eventuellt introverta huvudperson jag funnit i bilderbokshistorien är Alfons Åberg. Han har ofta tolkats som ett lyckat försök att skapa en ny, mjukare pojkrull, men kanske finns det mer att säga om hans normbrytande person. I flera av de tjugofem böckerna som Gunilla Bergström skrivit om honom, vilka i stor utsträckning utspelas på hemmaplan

⁶¹ Nikolajeva, 2004, s. 94.

eller i Alfons inre, umgås Alfons bara med en person i taget, i regel antingen Milla, Viktor eller Mållgan. Mållgan är förvisso ingen fysisk person utan Alfons osynliga vän som bara kommer fram när han verkligen behövs, vilket kan kopplas till den fantasi introverta personer sägs ha. I *Kalas, Alfons Åberg* vill faster Fiffi ordna ett jättekalas, men Alfons menar att det räcker med Viktor och Milla och att de inte behöver arrangerade lekar. Faster Fiffi avfärdar hans önskemål och först i slutet av boken när de flesta gästerna gått hem får Alfons sitt lilla firande, gömd under en bordsduk med bästa vännerna. Duken kan också ses symbolisera en introverts behov av avskildhet. I *Är du feg, Alfons Åberg?* framgår att Alfons till skillnad från andra barn inte vill slåss och dessutom står för det även inför de nya, tuffa barnen på dagis, vilket kan ses som ett uttryck för att han inte känner behov av grupptillhörighet. I *Vad sa pappa Åberg?* sitter Alfons i garderoben och läser, vilket är en nödvändighet för berättelsens utveckling – det är så han upptäcker att pappan lagt glassen på hyllan och kalsongerna i frysen – men tack vare de tidigare bekantskaper vi gjort med Alfons ifrågasätter vi inte att han drar sig undan till klädkammaren utan ser det som en del i hans tillbakadragna, lite speciella personlighet.

4 Avslutning

De två bilderboks-flickorna visar många likheter med varandra och med beskrivningar av introverta eller högkänsliga personer. Den fantasifulla och kreativa ådran har Flisan och Gittan gemensamt, även om det tar sig olika uttryck. Gittan gillar förvisso att rita men fantasin får vi se mest prov på i hennes inre skeenden. Flisans inre liv får vi inte inblick i, men vi kan se att hon leker rollekar för sig själv och vi vet att hon är kreativ med sax och pennor. Bägge flickorna framstår som självständiga men visar ett behov av att dra sig undan vid oväntade och ovanliga situationer. Självbestämmandet är centralt i alla fyra böcker jag tagit upp.

Någon motsvarighet till Gittan eller Flisan har jag inte funnit i det svenska bilderboksutbudet. Könsoverskridande pojkar förekommer, men där tycks ambitionen vara att visa en pojktyp som inte är så äventyrlig och explosiv som många bilderbokspojkar har varit och är, snarare än att visa ett barn som väljer bort sociala situationer.

Utifrån detta verkar det som att Pija Lindenbaum skapat unika karaktärer. Både Gittan och Flisan är protagonister, det vill säga de genomgår inre förändringar, och deras sätt att tackla

motgångar saknar uppenbara motstycken i den svenska bilderbokstraditionen.

Om den studie av förskolornas litteraturutbud jag nämnde i avsnittet ”Flickan i barnboken” är representativ för förskolor överlag innebär det att bara en femtedel av de böcker som läses där har flickor i huvudrollen. Utifrån min undersökning torde den absoluta majoriteten av dessa flickor vara utåtriktade och ta stor plats. I den extroverta förskolekulturen gynnas redan de utåtriktade barnen. De introverta barnen, särskilt flickorna, blir dubbelt osynliga: de tar inte stor plats i gruppen och de representeras inte i litteraturen.

Jag har i min uppsats återkommit till diskussioner om förebilder och ideal i barnlitteraturen. Sedan 1960-talet har ambitionen varit att efter många stillsamma, lydiga år uppmana flickorna att börja ta plats för att konkurrera med pojkarna. Men hur blir det om vi istället resonerar så att det är de högljudda pojkarna som ska lämna plats? En tillvaro där alla ska låta högt och ta plats är ändå inte möjlig i längden, för vad blir konsekvensen om varje individ försöker överrösta den andra? Vi kommer hela tiden behöva bräcka varandra. En rimligare lösning är att barn lär sig att ge varandra plats, och då är det kanske särskilt de extroverta som behöver öva sig i det. Introversion förekommer hos personer oavsett kön, men i vår önskan att fostra tuffa, starka tjejer misstar vi introversion hos flickor för svaghet och osjälvständighet när det i själva verket krävs styrka och självständighet för att ha modet att säga nej till obekväma situationer. Om extroversion är idealet och vi betraktar utåtriktade flickor som könsöverskridande innebär det att vi ser introversion som något feminint, och därmed har det lägre status eftersom det manliga i de allra flesta sammanhang värderas högre. Men det som uppfattas flickigt hos Gittan – de omvårdande egenskaperna, intresset för färgen rosa – finns kvar även när hon övervunnit rädslor och budskapet blir därmed att styrka inte har något med kön att göra. Det som Lena Kåreland uttryckte, att det finns ett likhetstecken mellan att vara svag och att vara tillbakadragen, kommer också på skam. Gittan och Flisan är båda aktiva och ger tydliga uttryck för sina behov. I synnerhet Gittan visar att mod är en egenskap som är oberoende av vilken personlighetstyp du har.

Oavsett Pija Lindenbaums intentioner är det svårt att komma ifrån att Flisan och Gittan är nya ideal; symboler för rätten att vara sig själv. Rosa Parks genomförde en tyst protest när hon under det amerikanska 50-talet vägrade ett lämna sin sittplats på bussen åt en vit person. Vi kan bara spekulera i vad som hade hänt om hon istället hade skrikit för sin rätt, men historikern Douglas Brinkley argumenterar för att det var just Parks tysta sätt som gjorde henne oantastlig och ledde till bussbojkotten som sedan resulterade i en lagändring gällande

segregerade bussar.⁶²

Det är en god ambition att bryta föreställningar om att busiga bilderboksfigurer med starka röster – som i exemplet med katten Snurran - måste vara pojkar. Problemet uppstår när de tysta flickorna helt suddas ut ur barnböckerna. Introversion förknippar vi med något dåligt eftersom vi vet att våra barn kommer ha nytta av att trivas med grupparbeten i skolan och mingel i vuxen ålder. I skenet av detta är det begripligt att vi önskar av våra barn att de ska vara utåtriktade och framåt och därför läser böcker för dem som visar ett sådant ideal, men frågan är om detta hjälper eller stjälper när dessa karaktärsdrag är biologiska. När Pija Lindenbaum gör tidigare antagonister till protagonister genom att sätta flickor som Flisan och Gittan i huvudrollen bekräftar hon en typ av barn som vi alla känner, utan någon vilja att ”bota” dessa barn. Och när vi som föräldrar och andra vuxna läser dessa böcker för barnen bekräftar vi att de kan lämna sina trygga rum i sin egen takt. De måste inte klättra på tak för att komma framåt.

⁶²Cain, 2012, s. 81f.

Käll- och litteraturförteckning

Aron, Elaine N: *Det högekänsliga barnet. Att växa och må bra i en överväldigande värld.* Stockholm: Egia förlag 2014.

Barnlitteraturanalyser. Andersson, Maria och Druker, Elina (red.) Lund: Studentlitteratur, 2008.

Barnlitteraturens värden och värderingar. Kärrholm, Sara och Tenngart, Paul. Lund: Studentlitteratur, 2013.

Bergström, Gunilla: *Kalas, Alfons Åberg!* Stockholm: Raben & Sjögren, 1997.

Bergström, Gunilla: *Vad sa pappa Åberg?* Stockholm: Raben & Sjögren, 2010.

Bergström, Gunilla: *Är du feg, Alfons Åberg?* Stockholm: Raben & Sjögren, 2007.

Bushak, Lecia: "The Brain Of An Introvert Compared To That Of An Extrovert: Are They Really Different?" *Medical daily* 2014-08-21. <http://www.medicaldaily.com/brain-introvert-compared-extrovert-are-they-really-different-299064> (Hämtad 2015-12-27.)

Cain, Susan: *Tyst. De introvertas betydelse i ett samhälle där alla hörs och syns.* Stockholm: Natur & Kultur, 2012.

En fanfar för bilderboken! Rhedin, Ulla, Oscar K och Eriksson, Lena (red.). Stockholm: Alfabeta, 2013.

Johnson, Debra L et al: "Cerebral Blood Flow and Personality: A Positron Emission Tomography Study". *The American Journal of Psychiatry* 1999-02. http://ajp.psychiatryonline.org/doi/abs/10.1176/ajp.156.2.252?url_ver=Z39.88-2003&rft_id=ori%3Arid%3Acrossref.org&rft_dat=cr_pub%3Dpubmed (Hämtad 2016-01-01.)

Jonkman, Linus: *Introvert. Den tysta revolutionen.* Stockholm: Bokförlaget Forum, 2013.

Jung, Carl: *Psykologiska typer.* Stockholm: Natur och Kultur, 1993.

Kåreland, Lena: *Barnboken i samhället.* Lund: Studentlitteratur, 2009.

- Kåreland, Lena: *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och kultur, 2001.
- Kåreland, Lena och Werkmäster, Barbro: *Möte med bilderboken*. Malmö: Liber förlag, 1976.
- Lindenbaum, Pija: *Boken om Gittan. En samlingsvolym*. (Innehåller *Gittan och gråvargarna* och *Gittan och fårskallarna*.) Stockholm: Raben & Sjögren, 2005.
- Lindenbaum, Pija: *Gittan gömmer bort sig*. Stockholm: Raben & Sjögren, 2011.
- Lindenbaum, Pija: *Gittan och älgbrorensorna*. Stockholm: Raben & Sjögren, 2003.
- Lindenbaum, Pija: *Ska vi va?* Stockholm: Raben & Sjögren, 2013.
- Lindenbaum, Pija: Sommar i P1 (radioprogram). Stockholm: Sveriges radio, 2010.
<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/126328?programid=2071>
- Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Kåreland, Lena (red.). Stockholm: Natur och Kultur, 2005.
- Nikolajeva, Maria: *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur, 2004.
- Nikolajeva, Maria: *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur, 2000.
- Rimmon-Kenan, Scholomith: *Narrative fiction. Contemporary poetics*. London / New York: Routledge, 1988.
- Svenska Barnboksinstitutet: ”Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation. Årgång 2011.” http://www.sbi.kb.se/Documents/Public/Bokprovning/Dokumentation/Argang_2011.pdf (Hämtad 2016-03-27.)
- Warnqvist, Åsa: ”Villa Villekulla ett omstörtat Grönkulla”. *Svenska dagbladet* 2008-12-22.
<http://www.svd.se/villa-villekulla-ett-omstortat-gronkulla> (Hämtad 2016-01-03.)

Bilaga 1

GITTAN och grävargarna

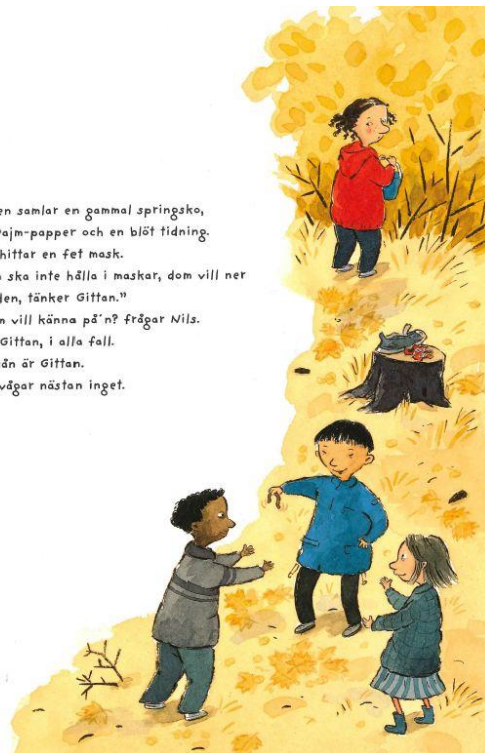
Pija Lindenbaum

Bilaga 2

Nära skogen finns ett dike med lerigt vatten.
- KOLLA, VÄRSTA STUPET! skriker barnen.
SISTEN ÖVER ÄR EN RUTTEN FLÄSKI!
Men Gittan hoppar inte.
"För man kan missa och skrapa knöt. Eller blöta
ner byxorna, tänker Gittan."
- Nu ska vi samla snygga löv, säger Robban när
alla kommit över.
- OH, SÅ ROLIGT! säger fröken Sonja.

Barnen samlar en gammal springsko,
två Dajm-papper och en blöt tidning.
Nils hittar en fet mask.
"Man ska inte hålla i maskar, dom vill ner
i jorden, tänker Gittan."
- Vem vill känna på'n? frågar Nils.
Inte Gittan, i alla fall.
För sån är Gittan.
Hon vågar nästan inget.

Bilaga 3

När Gittan plockat barrn ur håret, hör hon ett förskräckligt knorrande. Det är vargarnas magar som mullrar av hunger.

- Jag kan laga soppa, säger Gittan. Först tar hon lite geggamoja. Sen rör hon i granbarr och en bit massa. Hon håller på lagom med med vatten. Och uppe-på lägger hon fem blåbär. - Det blir jättefint! Och gott, säger Gittan.

Bilaga 4

Bilaga 5

Bilaga 6

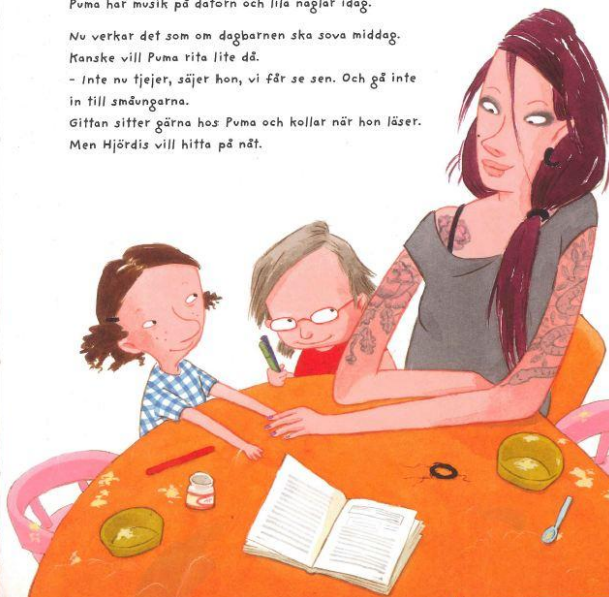

Bilaga 7

Det ligger leksaker överallt, men Hjördis springer bara omkring.
Gittan stannar helst i köket. Hon kanske kan prata lite med Puma.
Puma lagar mat åt dagbarnen. Dom kan inte stå själva.
Puma har musik på datorn och lila naglar idag.

Nu verkar det som om dagbarnen ska sova middag.
Kanske vill Puma rita lite då.
- Inte nu tjejer, säger hon, vi får se sen. Och gå inte
in till småungarna.
Gittan sitter gärna hos Puma och kollar när hon läser.
Men Hjördis vill hitta på nåt.

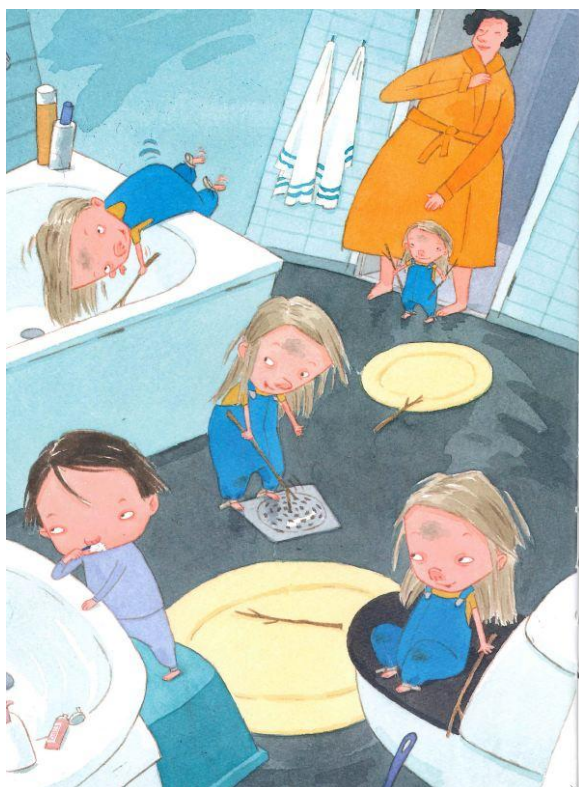
Bilaga 8

Nu har hon suttit här hur länge som helst.
Säkert tusen minuter.
Gittan ser sej omkring.
Och då är hon inte ensam längre.
Ibland blir det så.
Det är några djur som brukar sitta där
och hänga, lite här och var.

Bilaga 10

Skönt, tänker hon, nu kan man få vara lite ifred.
Och klippa med saxen.

Men ... så står Flisans mamma där. Med Berit.
Vem har släppt in henne?
– Titta Flisan, vem som är här! säger mamma. Va kul.
Nu har du nån att leka med.
– Ska vi va? frågar Berit. Igen.
Hon har alltid grus i pannan.
– Men jag ska borsta tänderna.
– Aha, säger Berit. Vet du, vi kan leka fattiga
som inte har nån mat. Så tjuvar vi mat, gräs till exempel,
ute bakom garaget, men då kom polisen.
– Nå, jag ska vara inne och gosa med min katt.
Så du kan gå nu.
Då går Berit med sina pinnar.
Bra.

Bilaga 11

Här går det bra att sitta. Berit är väl hemma hos sej.
Det blir fina apor. Den här är precis. Flisan ska rita
streck på den sen.
Men oj! Hon råkade klippa bort ett öra.
Fast det gör inget.

Då hör hon Berit.
– Ska vi va?!
Men så kommer det en vindpust och alla papperslappar
och apor virvlar iväg.
– Uäääh! bölar Flisan. Mina apor!